

CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMLARI ÇERÇEVESİNDE ORTAYA ÇIKAN TOPLUMSAL CİNSİYET AYRIMCILIĞI (*)

İbrahim AKKAŞ (**)

Öz

Cinsiyet (sex), biyolojik bir kavram olup bireylerin doğumuyla başlayan süreci ifade eder. Yani bireylerin biyolojik anlamda kadın ya da erkek olarak doğmasıdır. Toplumsal cinsiyet (gender) ise, biyolojik anlamda dünyaya gelen bireylerin rollerinin tanımlandığı alanı açıklar. Yani, kültürün ya da toplumun cinsiyete bağlı olarak bireyden beklediği davranışlarıdır. Toplum ya da kültür tarafından belirlenen cinsiyet rollerinin nasıl algılandığı önemlidir. Bu durum bireyler arasında ayrımcılığa, eşitsizliğe ya eşitliğe yol açabilir. Geleneksel toplumlarda ataerkil bir yapıda kadınların ikinci konumda olması toplumsal cinsiyet kavramını tartışmalı hale getirmiştir. Kadın halen özel alana ait olarak konumlandırılırken erkek ise kamusal alanla dâhil edilmektedir. Böyle bir ayrım toplumun diğer alanlarında yaşanmaya başladığında bir takım problemler ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının sosyolojik olarak izahı, toplumda cinsiyet eşitliği ya da eşitsizliğinin ortaya çıktığı alanlar hakkında bilgiler sunulmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesine dair çözüm ve öneriler bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet Roller, Cinsiyet Kimliği, Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı.

*) Bu çalışma "IV. International Conference on Applied Economics and Finance & Extended with Social Science (ICOAEF'18)" kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

**) Dr.Öğr. Üyesi, İbrahim AKKAŞ, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İ.İ.B.F Sosyal Hizmet Bölümü (e-posta: ibrahima363@gmail.com) ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2468-6225>

Social Gender Discrimination Concerning the Concept of Gender and Social Gender

Abstract

Gender is a biological concept and refers to the process that begins with the birth of individuals. That is, individuals are born biologically as women or men. Gender, however, describes the field in which biological roles are defined. In other words, it is the behaviors that the culture or society expects from the individual depending on the gender. It is important how the gender roles determined by society or culture are perceived. This can lead to discrimination, inequality or equality among individuals. The fact that women are second in a patriarchal structure in traditional societies has made the concept of gender controversial. The woman is still positioned as belonging to the private sphere, while the male is included in the public sphere. When such a distinction begins to take place in other areas of society, a number of problems arise. In this study, sociological explanation of gender and gender concepts, gender equality or inequality in the society are presented. There are solutions and suggestions for the development of gender equality. Sex and gender are concepts used to explain the differences between men and women both. In this study, sociological explanation of gender and gender concepts, gender equality or in equality in society are presented. There are solutions and suggestions for the development of policies on the development of gender equality.

Keywords: *Sex, Gender roles, Gender Identity, Gender Discrimination.*

Giriş

Dünyada insanları tanımlamak ve anlamlandırmak için çeşitli sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bu sınıflandırmalar kapsamında; kadına ve erkeğe yönelik cinsiyet farklılıkları kültürel özelliklere, yaş, statü, ekonomik gelir gibi olgulara göre şekillenerek bireyler arasında belirgin farklılıklar meydana getirilmiştir. İnsan hayatı için önemli bir kavram olan cinsiyet ise bireyleri toplum içinde sınıflandırmaya yardımcı olmaktadır. Mensubu olunan kültürel yapıya göre bireylerin davranışlarını, rollerini ve tutumlarını belirleyen hem kalıtsal hem de örgütsel kalıplar bireyleri sosyal hayata hazırlayan kadın ve erkek kategorileri hem biyolojik hem de toplumsal normlar açısından belirleyici farklılıklar olmuştur. Çoğunlukla bir kültür meselesi olarak değerlendirilen kadın ile erkekler arasındaki farklılıklar ilgi ve değerlerin de farklılığına işaret etmektedir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları bu hususta da kendini belli eder. Bu sebeple çalışmada cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları tanımlanmaya çalışılmıştır. Ardından toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet ayrımcılığı ve cinsiyet ayrımcılığının ortaya çıktığı alanlara yer verilmiştir. Doğal, biyolojik cinsiyet olgularından farklı olarak insanın sosyo-kültürel yapıda oluşturduğu, zamana, kültüre, aileye göre değişkenlik gösteren; erkeğe ve kadına atfedilen toplumsal cinsiyet görevleri, rolleri ve davranışları tarihî sürece, yaşanan mekânlara ve kültürlere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Toplumlar da çoğu kez bireyin cinsiyetine yönelik olması gereken davranış modellerini uygulamasını arzulurlar. Fakat toplumların bireylere ön koştuğu toplumsal cinsiyet rollerine uyma çabası pek çok yargı mekanizmasından

uzaklaşmaya yardımcı olurken aynı zamanda çağımızın en önemli sorunlarından biri olan ötekileşmeye zemin hazırlamıştır. Çünkü toplumun bireyden beklediği davranışlar oturmasından kalkmasına, giyiminden kuşamına hayatının her bir sahasını etkilemektedir. Zaman içinde öğrenilen ve kalıtsal özelliklerden bağımsız değişimlerin ifadesi olan toplumsal cinsiyet hayatı da hemen her yönde şekillendirir.

1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları

Tarih boyunca insanları anlamlandırabilmek için bireyler; yaş, cinsiyet, statü, ekonomik güç ve ırk gibi çeşitli kategorilere yerleştirilerek varoluş süreçleri tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu sınıflandırmalardan birisi de insan hayatı için önemli bir işleve sahip olan, onun davranış biçimlerini, yaşam standartlarını belirleyen cinsiyet olgusu içindeki “kadın” ve “erkek” kavramlarıdır. Cinsiyet (sex), kadın ve erkek şeklinde ikili bir sınıflandırmaya tabii tutulmaktadır. Bireyler doğdukları andan itibaren cinsel organlarına bakılarak kadın ya da erkek cinsiyet grubuna göre kimlik kazanırlar. Bireylerin kendilerini erkek ya da kız olarak tanımlamaları ise cinsiyet kimliklerini oluşturur:

“Cinsiyet, anatominin kaderi/yazgısı olduğu düşüncesinden hareketle biyolojik indirgemeciliği ifade etmekte, toplumsal cinsiyet ise biyolojik farklılığın toplumda yaratmış olduğu algı üzerinden gidilerek kadın ve erkek cinsinin yarattığı çatışmanın ilişkiselliğine odaklanmaktadır. Bu odaklanma heteronormatif denilen erkek ve dişinin heteroseksüel kalıpların egemenliği üzerinden toplumda cinsiyet kimliklerinin kurgulanmasına yol açar. Sonunda hem biyolojik farklılık hem de ilişkiselliğin yarattığı çelişkiyi bir potada toplayan kadınlık ve erkeklik durumunun bir inşa olduğu noktadan hareketle sürece ve devingenliğe göndermede bulunur” (Baran, 2012: 411).

Cinsiyet sadece cinsel organa bakılarak ifade edildiği için biyolojik anlamda herkes erkek ya da kadın olarak doğar (Bhasin, 2003: 8). Yani yeni doğan bebeğin cinsel organına bakılarak bireyin erkek mi yoksa kadın mı olduğu belirlenir. Fakat toplumsal cinsiyet kavramında bu durum toplumsal rollere göre değişkenlik gösterir:

“Cinsiyet sosyal ve kültürel anlamda kadın ve erkeğe verilen toplumsal rolleri ifade eder. Bu anlamda toplum kadın ve erkeği tanımlar ve ayır eder.” (Bhasin, 2003: 3).

Cinsiyet kavramı daha çok biyolojik yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılırken, toplumsal cinsiyet kavramı bireyin rollerini belirleyen sosyal bir statü aracı olarak kabul etmiştir. Bu bağlamda cinsiyet kavramına yeni anlamlar yüklendiği, kadın ve erkek arasında fiziksel, biyolojik açıdan değil, toplumsal roller ve statü açısından da toplumdan topluma değişen farklılıklar toplumsal cinsiyet adı altında belirlenir.

Anne karnında bebeğin cinsiyetini belirleyen biyolojik faktörlerin dışında doğum hadisesinden sonra gelenekler, adetler gibi çeşitli toplumsal normlara göre şekillenen toplumsal cinsiyette kadının ve erkeğin rolleri birbirinden farklıdır. “‘Kadın’ ve ‘erkek’ cinsiyet kategorileri iken, ‘maskülen’ (erkeksilik) ve ‘feminen’ (kadınsılık) toplumsal cinsiyet kategorileridir” (Uluocak vd., 2014: 7). Örneğin giyim kuşamdan davranış bi-

çimlerine kadar pek çok farklılık toplumsal cinsiyete uyumlu hâle gelme/getirilme çabalarıyla doğrudan ilişkilidir. Ancak toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek ayrımı her kültürün değerlendirme biçimine göre değişmektedir. Toplum, bireylere doğdukları andan itibaren rolleri, davranışları ve kültürü bir paket halinde yüklemektedir. Bu durum bireyin toplumsal cinsiyeti öğrenmesi ve benimsemesidir. Toplumsal cinsiyet kavramı genellikle erkeklerin egemenliğine hizmet etmektedir. Son yıllarda tüm standartlara ve toplumsal normlara karşı çıkan post modern felsefenin etkisiyle kadınlar pantolon giyebilir erkekler ise saçlarını uzatıp küpe takacak duruma gelirler.

Günlük yaşamı düzenleyen toplumsal cinsiyet olgusu kadın, erkek ve diğer cinsel azınlıkları cinsel kimliklerine göre tanımlamaktadır. Görüldüğü üzere cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarına yüklenen anlamlar farklılık göstermektedir. Şöyle ki Batılı kaynaklarda cinsiyet kavramı, 'sex' ve 'gender' olarak adlandırılmaktadır. Sex; biyolojik, anatomik ve fiziksel olarak kadınla erkeği birbirinden ayırmada kullanılan bir kavramdır. Gender kelimesi ise sosyal ve kültürel rolleri -toplumsal cinsiyeti- belirtmektedir. Türkiye'de sex kelimesinin karşılığı 'cinsiyet'; gender kelimesinin karşılığı ise 'toplumsal cinsiyet' olarak adlandırılmaktadır.

Genel bir bakış açısıyla tanımlamak gerekirse cinsiyet; biyolojik anlamda kadın ve erkek arasındaki farklılıklar iken, toplumsal cinsiyet, sosyal ve kültürel değerlerle cinsiyete dair kimliklerdir. Cinsiyet kavramı, biyolojiyle alakalı bir kavram olduğundan sabit ve değişmezdir, toplumsal cinsiyet kavramı ise kültüre bağlı olarak ele alındığından toplumlara göre değişkenlik gösterebilir.

Cinsiyet, biyolojik bir kavramdır. Cinsel fizyolojiye uygun olarak her kültürde tanımlanan cinsiyetle ilgili normlar vardır. Bu kültür temelli normlar biyolojik cinsiyete bağlı olan davranışları tanımlar (Segal, 2003: 3).

"Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım, biyolojik olarak dünyaya gelen kadın ve erkeğe yönelik olarak toplumsal rollerin verilmesiyle belirlenmektedir" (Bhasin, 2003: 7).

Toplumsal cinsiyet kavramının bu değişken yapısı, kadın ve erkeğin iş bölümünü, toplum içerisindeki konumunu, sosyo-ekonomik statüsünü belirleyen bir özellik arz etmektedir. Örneğin, geçmiş yıllarda Türkiye'de genellikle kızlar okula gönderilmeyerek 14, 15 yaşlarında evlendirilmekteydiler. Ancak günümüzde bu algı büyük ölçüde değişmiştir. Yani toplumsal cinsiyetin değişkenliği farklı toplumlarda, topluluklarda hatta aynı aile içinde bile farklılık gösteren bir olgudur. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların toplumsal ortamda belirlenen yönlerine dikkat çeker. "Kavram, cinsiyete yönelik sosyo-kültürel değer yargılarına, toplumsal iş bölümünün cinsiyet üzerinden nasıl şekillendiğine, cinsiyete ait toplumsal rollerin, davranış kalıplarının neler olduğuna yönelik cinsiyet kodlarını içermektedir" (Uluocak vd., 2014: 49).

"Toplumsal cinsiyet kavramını Robert Stoller, ilk kez 1968 yılında 'Sex and Gender' adlı kitabında kullanmış ve bu kitapta kadınlık ve erkeklik durumlarının birbirinden ayrıldığını vurgulamıştır. Toplumsal cinsiyetin bir inşa olduğunu, kadınların ve erkeklerin yaşam deneyimleri temelinde inşa edildiğini belirtmiştir" (Baran, 2012: 410).

Toplumsal cinsiyet, 60'lı ve 70'li yıllarda feminist hareketin de etkisiyle gelişmeye başlayan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet kavramı erkeğe ve kadına verilen toplumsal rolleri, kültürel beklentileri ve cinsiyete bağlı olarak belirlenen iş bölümünü kapsayacak şekilde geniştir. Öyleyse "Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kavramı, toplumun kurumları, grupları, sınıfları, sosyokültürel ilişkileriyle birlikteliğini vurgulayan makro ve mikro yapıların iç içe geçmiş haliyle anlaşılmasını olanaklı kılar." Baran'a göre hem toplumsal cinsiyet kavramı içinde cinsiyet kelimesi, genital organları toplumsal bir gerçekliğe dönüştürür (Baran, 2012: 411).

Feminist kuramcılar, toplumsal cinsiyetin, cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan kültürel bakış açıları olduğunu söylemektedirler. Toplumsal cinsiyeti inşa eden kültür, bireylerin adeta yerine getirmek zorunda kaldığı rolleri tanımlayarak bireylerin kaderi haline gelmektedir. Beauvoir'ın ifade ettiği gibi kültür bireylere toplumsal cinsiyet rollerini dayatır (Butler, 2016: 54).

Bu anlamda toplumsal cinsiyet, "Bireylerin psiko sosyal ve toplumsal uyumu için kabul edilen, toplum açısından bireyler için ön görülen sosyal ilişki tarzlarıdır" (Tobach, 2002: 319). Kültür ve sosyal çevre cinsiyete bağlı olarak her bireyin rolünü tanımlamaktadır.

Toplumsal cinsiyetin oluşumunda başta aile olmak üzere okul ve kitle iletişim araçları oldukça önemlidir. Toplumsal cinsiyet kavramını doğal farklılık yaklaşımı ve kültürel farklılık yaklaşımı olmak üzere iki kategoride tanımlamak mümkündür. Doğal farklılık yaklaşımı, cinsiyetin genler yoluyla gelen bir farklılık olduğunu vurgular. Kültürel farklılık yaklaşımı ise, doğumdan sonra çocuğun toplumun kültürünü, normlarını, cinsiyete ilişkin beklentileri, rolleri öğrenmesi ve üretmesiyle ilgilidir. Doğal farklılık yaklaşımı kadın ve erkeğe yönelik biyolojik cinsiyet farklılığı ön planda tutarken, kültürel farklılık yaklaşımı, toplumsal cinsiyet ayrımcılığını cinselliğin kültürel norm ve beklentilerinin farklılığına bağlar. Toplumsal cinsiyetle ilgili asıl sorun, kadın ve erkeğin toplumsal ilişkiler ağı içinde sadece farklı olması değil eşitsiz koşullarda olması noktasında belirlemektir. Örneğin; aynı işlerde çalışmalarına karşın kadınların aynı emek ve çalışma doğrultusunda aldıkları ücretlerin erkeklere oranla daha az olması. Kadınlar erkeklere oranla daha az ekonomik güce, sosyal statüye sahiptir. Bu farklılıklar biyolojik farklılıklardan dolayı değil toplumsal organizasyondan kaynaklanır. Kadın ve erkek arasında baskın, üstün olma ilişkisi mevcuttur. Bu durum ataerkil (patriarşi) yapılanmayı beraberinde getirmektedir. Neticede toplumsal cinsiyet, biyolojinin kodladığı maddi bedenlere manevi anlamlar yükler, onları kültürel olarak tanımlar ve ayırıştırır. Bu şekilde biyolojik cinsiyet kavramından uzaktır.

2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini

Rol kavramının toplumsal cinsiyet için anlamı, "erkek" ya da "kadın" olarak kişinin cinsiyetiyle ilgili belirli rolleri canlandırmasıdır. Bu açıdan toplumsal cinsiyet, farklı toplumsal beklentilere cevap vermesi bakımından önemlidir. Yani, kadın ve erkeğin davranışlarının farklılığına işaret eder (Cornell, 1987: 84).

Bireyler, toplum içinde toplumsal beklentilere ve sosyal normlara uyarak hayatlarını devam ettirirler. Böylelikle bu beklentiler “toplumun kadınlardan ve erkeklerden toplumsal cinsiyetleri temelindeki beklentileri, eş zamanlı olarak söz konusu toplumsal yapı içindeki toplumsal cinsiyet kalıp yargıları konusunda da fikir vericisidir” (Uluocak vd., 2014: 29). Bu kural ve beklentilere sosyal norm (social norm) adı verilmektedir. Toplum üyeleri ise davranışlarını bu kurallara ve beklentilere uydurmaya özen gösterirler. Fakat bireylerin “ötekilerin” beklentilerine uygun davranmama olasılığı çok sık rastlanan bir durumdur. Bu durumda bireyler çevrelerinden soyutlanmak ya da ayıplanmak gibi belli yaptırımlarla karşı karşıya kalırlar:

“Cinsiyetçi rollere uymama cesareti gösteren kadınlara yönelik tepkinin en berbat örneğine Kerela’da bir köyde tanık oldum. Üç genç kadın işçi, erkek meslektaşlarının köydeki bara her gün gittiklerini görür. Bir gün sırf eğlence olsun diye onlar da aynısını yapmaya karar verirler. Bu davranış, her çeşit erkeğin onları takip edip cinsel taleplerde bulunmalarına yol açar. ‘İyi’ kadınların adım bile atamayacağı bir mekâna girme cesareti gösterdikleri için onlar artık ‘kötü’ kadınlardır. Mantık şu: ‘Bir bara girebiliyorsan cinsel ilişkiye de girebilirsin’. Bu toplumsal taciz ve alayla başa çıkamayan kızlardan ikisi intihar etti” (Bhasin, 2003: 17).

Toplumsal rollerden sapma ne derece şiddetliyse, tabii ki topluma göre, yaptırımı da o derece şiddetlidir. Toplum tarafından kadına uygun görülen bir rol olan ev içi işler, erkek tarafından yapıldığı takdirde birey toplumsal rol kalıplarının dışına çıkmış olarak görülür ve genellikle yaptırımı ayıplanmak, alay edilmek ya da pısrık olarak değerlendirilmek şeklinde gelişir. Ancak bir kadının bu şekilde bir rolden sapma davranışı göstermesi sonucu uygulanan yaptırımlar, genellikle daha ağır ve yıpratıcı olabilir. Dolayısıyla kadına yüklenen sorumlulukların her şekilde daha fazla olduğu görülmektedir. Zaten “kadın” olmakla hayata bir adım geride başlayan kadınlar, toplumun omzuna yüklediği ağırlıklarla daha fazla zorlanmakta ve her şekilde denetim altına alınması gerektiği düşünülen bir varlığa dönüşmektedir.

Cinsiyet sınırlı sayıda doğuştan gelen bir yapıya işaret eder ve üreme ile ilgili fizyolojik özellikleri kapsar. Toplumsal cinsiyet bir kültürün atfettiği tüm karmaşık nitelikleri ifade eder. Cinsiyet sosyal bir kategoridir. Birçok insan topluluğu tarafından sosyalleşme için bir temel olarak kullanılır. Cinsiyet aynı zamanda sosyal bir statü sağlar. Toplumsal cinsiyet kültür tarafından inşa edilmiştir. Kadın ve erkeğe yönelik davranış ve tutumlar belirlenmiştir (Lott ve Maluso, 2002: 537).

Doğan Cüceloğlu’nun da ifade ettiği gibi “Sosyal normlar, bireylerin hangi durumlar da nasıl davranacağını tanımlar ve belirler. Sosyal normlar sayesinde bireyleri davranışları tahmin edilebilir. Böylece karşıdaki kimsenin davranışının ne olacağını her an ‘tahmin etmek’ zorunda kalmayız” (Cüceloğlu, 2014: 546). Özellikle de cinsiyet rol kalıplarının belirlenmesinde, biyolojik etmenlerin ve aynı ölçüde sosyal çevrenin de etkisi bulunmaktadır. Söz gelişi Cüceloğlu’na göre cinsiyetler arasındaki farklılık sadece biyolojik özelliklerle birbirinden ayrılmaz:

“Cinsiyet arasındaki farklılıklar sadece biyolojik yapıyla alakalı değildir. Sosyal çevre de bireylerle kurulan sosyal ilişkiler anlamında cinsiyet farklılıklarına yol açar.” (Cüceoğlu, 2014: 390).

Bireyler doğdukları andan itibaren toplumun, erkeklerden ve kadınlardan birtakım beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentilere cevap verme sürecinde ise çocukluktan itibaren başlayan farklı rollere yüklenen işlevler eşitlikleri ortadan kaldıran kadına ve erkeğe yönelik tek tip modellerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplumsal cinsiyet rolleri başlangıçta insanların düzene girmesine yardımcı olmuştur. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri insanın doğuştan getirdiği kazanımlar değildir. Daha çok çocukluk yıllarından itibaren edinilen olgulardır. Özellikle de anne ve babalar çocukların yetiştirilmelerinde farklı yöntemler kullanmaktadırlar. Söz gelişi bireyin yapısal ve fiziksel özellikleri bireyi yetiştirme hususunda cinsiyet farklılığını farklı şekillerde eğitmeyi gerekli hale getirmiştir.

“Bebeklerin cinsiyetlerini öğrenmeleri, neredeyse kesinlikle bilinçsizdir. Çocuklar kendilerini doğru bir biçimde erkek ya da kız olarak adlandırmadan önce, bir dizi sözle ifade edilmeyen işaretler alırlar. Örneğin, erkek ve kadın yetişkinler bebekleri genellikle farklı biçimlerde tutarlar. Kadınların kullandıkları kozmetiklerin, bebeğin erkeklerle eşlemeyi öğrendiklerinden farklı kokuları vardır. Sistematik giyiniş, saç biçimi vd. farklılıkları bebeğe, öğrenme sürecinde görsel işaretler sağlar. İki yaş civarındaki çocukların, toplumsal cinsiyetin ne olduğuna ilişkin tam olmayan bir anlayışları olur. Kendilerinin erkek mi yoksa kız mı olduklarını bilirler; başkalarını da genellikle doğru bir biçimde sınıflandırabilirler. Bununla birlikte çocuklar, beş ya da altı yaşa gelene kadar, kişinin toplumsal cinsiyetinin değişmediğini, herkesin bir toplumsal cinsiyeti olduğunu ve kızlar ile erkekler arasındaki cinsiyet farklılıklarının anatomik temelli olduğunu bilmezler” (Giddens, 2012: 209).

Bu bağlamda çocuklar, toplum tarafından kız ya da erkek olarak kategorize edilmekle birlikte kendi cinsiyetlerine yüklenen kültürel anlamları öğrenmeye ve kazanmaya başlarlar. Bu kültürel anlamlar toplumsal cinsiyet rolleri olarak adlandırılır. “Toplumsal cinsiyet kavramı çerçevesinde bireyler sadece cinsiyete dayalı roller ve davranış kalıpları edinmekle kalmayıp aynı zamanda sosyalizasyon süreci içinde toplumsal cinsiyetlerine dair değer, norm ve yargıları da öğrenmektedirler” (Uluocak vd., 2014: 28). Bireyler, biyolojik cinsiyetlerine uygun olan davranışları zamanla öğrenirler ve içselleştirirler. Bu kurallara ve kalıplara uygun olan cinsiyet rollerini, kadınlık ve erkeklik temelinde kimliklerini benimserler:

“Hemen her kültürde normlar erkekler ve kadınlara, çocuklukta öğrendikleri farklı ayırıcı özellikler ve davranışlar verir. Batı kültürlerinde erkek cinsiyet rolünün özelliklerinden biri cesur ve mert olmaktır; kadınların ise sevecen ve şefkatli olması; yakın uzun süreli ilişkilere değer vermesi beklenir” (Aronson, Wilson, Akert, 2012:639).

Gerçekten de yapılan araştırmalarda görülmektedir ki kadınların erkeklere oranla sosyal desteklerde ve gönüllü işlerde çalışma eğilimi daha fazladır. Kültürden kültüre deği-

şen, toplumsal yapının değer yargılarına göre şekillenen cinsiyet rolleri öncelikle çocukluktan itibaren aile içinde oluşur. Eğitimde, evlilikte, çalışma koşullarında her toplumun kadına ve erkeğe biçtiği rol birbirinden farklıdır. Özellikle de toplumsal cinsiyet rolleri kadınları sınırlandırmaktadır. Toplumsal yaşam bireylerin beklentilerine cevap vermeyi amaçlayan belli birtakım normlar üzerine inşa edilmiştir. Rol ve statü kavramları ise bireylerin isteklerine cevap verebilmek için inşa edilmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramı ise toplum tarafından ayarlanan ve bireylerin yerine getirmesi beklenen sistemlere hizmet eder. Kadınlara ve erkeklere yüklenen cinsiyet rolleri de çoğu kez bulunan ortama göre değişkenlik gösteren kültürel beklentilere cevap vermek için vardır. Çalışma hayatı da dâhil olmak üzere erkekler daha çok gücün, otoritenin temsilcisi iken kadınlar daha çok sakinliğin, merhametin ve yardımseverliğin temsilcileridir. Görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet nedeniyle erkeklerin ve kadınların farklı olmak adına toplumda bireylerin algılanışa ve rollere yönelik tanımlamalar yapılmaktadır.

Öte yandan toplumsal normların benimsediği geleneksel hayatta kadının başlıca rolleri anne ve eş olmanın yanı sıra eşin yanındaki en büyük destekçi durumudur. Yani insanlar biyolojik cinsiyetlerine tutarlı bir şekilde toplumsal cinsiyet kimliği geliştirmişlerdir. Burada çocukların ebeveynleriyle olan ilişkileri oldukça önemlidir. Fakat günlük hayatta yaşanan değişimlerin ardından feminist eleştiride kadınların ikinci planda kaldığının düşünülmesi nedeniyle toplumsal cinsiyet kavramlarına karşı çıkmaktadır. Bu sebeple toplumsal cinsiyet rollerini tekrar gözden geçirerek hem kadınların hem de diğer azınlık cinsel farklılıkların öneminin artırıldığı yapılandırılmalara, iyileştirilmelere zemin hazırlanmıştır. Söz gelişi feminist ideolojide kadınların ve azınlıkların özgürleşmesine yönelik düşünceler dünyada sosyal eşitliğin sağlanacağı düşünülür. Özellikle de 1960'lerden itibaren meydana gelen değişimlerde çoğu ülkede toplumsal cinsiyet olgusu değişmeye başlamıştır. Çünkü günlük yaşamı etkileyen toplumsal cinsiyet insanların işlevlerini de şekillendirmektedir. “Statü, kişinin toplum içinde işgal ettiği konumdur. Rol ise, belirli bir statüyü işgal eden kişiden beklenen davranıştır” (Bozkurt, 2013: 147). Toplumsal rol karşılıklılık esasına dayanır ve birtakım beklentiler içerir. Örneğin, evli kadın ve erkeğin birbirlerine karşı rolleriyle beklentileri bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumun, kadın ve erkeğin cinsiyetine bağlı olarak sergilemesini beklediği kültürel davranışlardır. Erkeksi ve kadınsı davranışlar da bireyin cinsiyetine göre uygun olduğu düşünülen davranışlara verilen adlardır. Toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında sosyal alizasyon (toplumsallaşma) kavramı önemli bir yer tutmaktadır. “Sosyalizasyon bireylerin sosyal aktör ve kurumlar aracılığıyla sosyo-kültürel değerleri ve davranış kalıplarını içselleştirdiği bir süreç olarak nitelendirilebilir” (Uluocak vd., 2014: 49). Bireyler içinde bulunduğu toplumdaki diğer bireylerle ilişki içerisine girerek birtakım norm ve değer yargılarını benimser. Bireyin yaşadığı toplumsal yapı ile bütünleşme sürecini tanımlayan toplumsallaşma sonucu özne inanç, değer ve davranış kalıplarını benimseyerek yaşadığı toplumun bir parçası / üyesi haline gelir. Böylelikle bireyler, kendi cinsiyetlerini yaşadıkları toplumun o cinsiyete yüklediği anlam doğrultusunda inşa ederler. Öte yandan bireylerin cinsiyet rollerini öğrenme süreci, bebeklik yıllarında başlar ve yaşamları boyu devam eder. Cinsiyetin toplumlaşması ise;

“Bebeğin doğumuyla başlayan sosyalleşme sürecinde cinsiyet rolleri öğrenilir. Biyolojik anlamda kadın ve erkek olarak dünyaya gelen çocuklar cinsiyetlerine uygun norm ve beklentileri öğrenirler. Böylelikle bu normlara ve beklentilere uygun ‘cinsiyet rollerini’, erkek ve dişi kimliklerini (erillik ve dişillik) benimserler” (Giddens, 2012: 526).

“Kadınlara ve erkeklere atfedilen roller, zaman- mekan ve kültür içi sabitlikler olarak değil, zaman-mekan ve kültürel koordinatlar açısından diğer kolektif kimlik bileşenlerinin ve sosyal-tarihsel-ekonomik-politik ve sosyo-bilişsel parametrelerle diyalektik ilişkileri çerçevesinde ele alınması gereken örüntüleşme biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır” (Uluocak vd., 2014: 53). Cinsiyete dair tutum ve davranışlar konusunda insanların kalıplaşmış beklenti ve algıları vardır. “Bu kalıplaşmış algıların gerçekle hiçbir ilişkisi olmayabilir, ancak insanlar kalıp yargılara ‘sanki gerçekmiş’ gibi inanırlar” (Cüceloğlu, 2014: 391).

Bu kalıp yargılar toplum içinde yaşar ve çocuklara öğretilerek kuşaktan kuşağa kültürün bir parçası olarak aktarılır. Bu bakımdan, çocukların kız gibi ya da erkek gibi davranmalarının altında her iki cinsiyete de farklı farklı davranış modellerinin uygulanmasının yattığı düşünülmektedir. Örneğin;

“John Money (1976) cinsel organı tam teşekkül etmeden doğan çocuklar üzerinde araştırmalarıyla tanınır. Onun bulguları, ana-babanın çocuğu erkek zannedip erkek gibi yetiştirdiğinde, çocuğun erkek gibi davrandığını ve kendini öyle algıladığını gösterir. Buna karşılık, ana-baba çocuğu kız kabul edip, ona göre yetiştirirse, çocuk kız gibi davranır. Bu yanlışlık iki ya da üç yaşından önce farkına varılır ve düzeltilirse, çocuk davranış değiştirmesi yapabilir, fakat 2-3 yaşından sonra, bütün uğraşmalara rağmen çocuğun davranış özelliği değiştirilemez. Bu araştırmalar 2-3 yaşına kadar çocuğun kritik bir dönemden geçtiğini gösterir” (Cüceloğlu, 2014: 390).

Money’in yaptığı araştırmadan da anlaşılacağı üzere cinsiyete bağlı davranışların temelinde sadece biyolojik etkenler değil çevresel etkenler de yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı bireyin yaşadığı sosyal çevresi tarafından belirlenir ve bireylere cinsiyete dair roller yükler. Bir örnekle açıklamak gerekirse; ülkemizde özellikle de Güneydoğu Anadolu bölgesinde erkek çocuğunun doğumu büyük bir sevinçle kutlanırken, kız çocuğunun doğumu bir burukluk, yas durumu yaşanmasına sebep olmaktadır. Erkek çocuklarına daha fazla sevgi ve ilgi gösterilirken kız çocukları bu anlamda geri planda utulmaktadır.

“‘Erkeklik’ ve ‘kadınlık’ konusundaki toplumsal cinsiyete ilişkin davranış kalıplarının toplumsal onay ve reddetme pratikleri üzerinden bireyler üzerinde kurduğu zorlayıcı baskı, söz konusu sosyalizasyon süreçlerinin önemli bir boyutunu teşkil etmektedir” (Uluocak vd., 2014: 27). Cinsiyete ait davranış kalıplarını yerine getiren bireyler toplum tarafından benimsenmektedirler, yerine getirmeyen bireyler ise ayıplanmaktadırlar ya da cezalandırılmaktadırlar:

“İnsanlar toplumsal rolleri çerçevesinde topluma katkı sağlamalıdır. Kendi payına düşeni yapmayan, topluluk hayatının değerini inkâr eden bir insan, topluma karşı çıkan bir

varlık haline gelir ve insanlığa yakınlık duymak, ilgi göstermek istemez.” (Adler, 2013: 105).

Ayrıca bireylere yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri aşırı baskıcı şekilde olursa, birey tarafından benimsenmekten çok bireyin o rollerin zıttı cinsiyet rolleri geliştirmesine sebep olabilir. Örneğin, bir kız çocuğunun oyun döneminde sadece kızlarla oynamasına izin veriliyor ve erkeklerle herhangi bir iletişime geçmesine izin verilmiyorsa, bu kız çocuğu ilerleyen yıllarda kızların birbirlerine yetebildiğini ve erkeklere gerek olmadığı düşüncesine varabilir, bu durumda lezbiyenlik gibi yeni cinsel yönelişler ortaya çıkabilmektedir.

“Cinsiyet konusu, ülkemizde “özel alan” ya da “mahremiyet” kavramıyla ilişkilendirildiğinden üzerinde rahat konuşulan tartışılan bir konu değildir. Cinsiyet konusunun içeriği ve buna bağlı ortaya konulan davranışlar toplumlara göre farklılık gösterir.” (Cüceloğlu, 2014: 246).

Neticede çocukluktan başlayarak bireylerin benlik imgelerinin önemli bir bölümünü toplumun kendileriyle ilgili beklentileri oluşturur. Böylece hem kadınların hem de erkeklerin düşünceleri, tutum ve davranışları, bu beklentilere göre şekillenir, bireyler bu doğrultuda cinsiyet kimliklerini oluştururlar.

2.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Etkileyen Faktörler

2.1.1. Aile

Toplumun en küçük birimi olan ailenin toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi ve benimsenmesindeki yeri oldukça önemlidir. Ebeveynler çocukları için ilk kadını ve erkeksi davranış örneklerini oluşturmaktadırlar. Ailede çocuğa yönelik davranış tarzları, toplumsal cinsiyet algısının oluşmasında oldukça etkilidir: “Erkek ve kız çocuklarının dikkatini, sosyo-kültürel olarak farklı ilgi alanlarına yönlendirmek ve farklı nesnelere ya da bu nesnelere özelliklerine ilgi duymalarını sağlamak, erkek ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyet sosyalizasyonunda önemli bir farklılaşmaya işaret etmektedir” (Uluoçak vd., 2014: 28). Örneğin kız ve erkek çocuklarının farklı oyuncaklara yönlendirilmesi bu konuda önemli bir göstergedir. Kız ve erkek çocuklara yönelik olarak kurulan sözel hitaplar ise çocukların öz benliklerinin oluşmasında oldukça önemli bir faktördür. Bu hitap ve sınıflandırmalar yoluyla çocukların kendilerini kız ya da erkek olarak tanımlamayı öğrendikleri görülmektedir. Cinsiyet rollerinin belirlenmesinde öncelikle anne ve babanın daha sonra ise kardeşin etkisi vardır. Anne babanın tutumları, çocuğun aile ve toplum içindeki yerinin belirlenmesinde oldukça önemlidir. Yapılan araştırmalarda 0-6 yaş arasındaki yılların insan hayatındaki en önemli ve bireysel kimliği belirleyici yıllar olduğu saptanmıştır. Söz gelişi aşırı korumacı ailelerde büyüyen çocuklar bağımlı, kendine güveni olmayan bireyler haline gelebilir. Aynı zamanda aşırı serbest ailelerde büyüyen çocuklar ise bencil, başkalarının fikirlerini önemsemeyen bireyler haline gelebilmektedirler. Bunun yanı sıra demokratik-eşitlikçi bir ailede büyüyen çocuk kendine güvenli, başkalarına saygılı, kadınlara ve erkeklere ayırım yapmaksızın herkesin eşit olduğu düşüncesiyle cinsiyet kimliğini oluşturur.

Aile kavramının her dönemde önemi vardır. Özellikle de kız ve erkek çocuklara aileleri tarafından arkadaş seçimi, dışarıda geçirilecek zaman ve giyim kuşam gibi konularda da farklı şekilde davranılmaktadır. Örneğin, genellikle erkek çocuklarının gece dışarıda dolaşmasına müsaade edilirken, kızların böyle bir ayrıcalıkları bulunmamaktadır.

2.1.2. Okul ve Arkadaş Grupları

Eğitim, toplumun değer yargılarını, düşüncelerini, yaşam pratiklerini gelecek nesille aktararak, toplumun kültürünün devamını sağlamaktır. Kız ve erkek öğrencilerin nasıl davranmaları, nasıl giyinmeleri gerektiği, toplumun onlardan hangi beklentiler içinde olduğu, hangi meslekleri seçmelerinin kendileri için daha iyi olduğu gibi toplumsal cinsiyet rolleri önce ailede öğretilmekte daha sonra okullarda pekiştirilmekte ve devamı sağlanmaktadır. Ayrıca çocuk arkadaş grubuna girmesiyle birlikte cinsiyetine ilişkin rollerini daha da pekiştirmeye ve içselleştirmeye başlar.

2.1.3 Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçlarının sahip olduğu işlevler açısından en önemli aracı televizyondur. Görsel ve geniş kitlelere ulaşabilir olması onu önemli yapan belli başlı nedenlerdir. Günümüzde ülkemizin en ücra köşelerinde de olsa artık her evde televizyonun olması, onun kitleler açısından da önemini daha da artırmaktadır. Bu araçlarda iletilen birçok yayında toplumsal cinsiyet rolleri ve kadına dair anlatımlar idealize edilerek izleyiciye aktarılır. Kadın ve erkeğe özgü roller gelenekselleşmiş ve kalıplaşmış bir çizgide televizyon tarafından seyirciye sunulmaktadır. Örneğin, çizgi filmlerin çoğunda ana karakter erkektir ve var olan kadın karakter ise aciz, çoğu kez yardım bekleyen konumda yer almaktadır. Bu durum çocuklara erkeğin kadından güçlü, kadının ise zayıf olarak gösterilmesine ve toplumsal cinsiyet rollerinin daha da pekişmesine yardım eder. Bu vesileyle erkek kadını kendine muhtaç ve güçsüz olarak görmeye başlar. Çünkü kadın üzerinde otorite kurma çabası içerisine girer.

Bir diğer kitle iletişim aracı ise internettir. Çağımızın vazgeçilmez bir unsuru haline gelen internet toplumsal değerlerin, cinsiyet rollerinin öğrenilmesi ve benimsenmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Artık her çocuğun internete ulaşımı ve kullanımı çok kolaydır. Çocuklar sanal ortamdaki videolardan, sanal arkadaşlardan; facebook, twitter, instagram, youtube gibi sosyal iletişim ağlarından öğrendikleri bilgiler doğrultusunda kendi cinsiyet rollerini oluşturma yönünde eğilimler gösterebilmektedirler. Ancak kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri de söz konusudur. Örneğin, kişinin internet ortamında ailesinden gizli olarak tanışıp konuştuğu biriyle, kaçarak evlenmesi toplum tarafından beklenen davranışlara aykırı bir durumdur. Bu sebeple o kişi toplum tarafından ayıplanır, birtakım cezalara maruz bırakılabilir.

2.1.4 Kitap, Gazete ve Dergi

Yazılı basının, iletişim araçları arasında tarihsel bir önceliği vardır. Gazete ve dergi haberlerinde de geleneksel kadınlık ve erkeklik rollerinin ele alındığı görülmektedir.

Kadınlarla ilgili haberlerin genellikle gazetelerin üçüncü sayfalarındaki şiddet haberleri arasında yer alması dikkat çekmektedir. Özellikle tecavüz suçları kadının bedeni üzerine uygulanan bir eylem olmaktan ziyade ahlaki bir olaymış gibi yansıtılmaktadır. Bu haberlerde mağdur yer değiştirebilmektedir. Yani kadının takındığı tavır ve davranışlar, erkeği tahrik eden, suçta zemin hazırlayan olarak gösterilmektedir.

Kitaplar açısından ele alındığında; ders kitapları, öykü ve hikâye kitaplarında toplumsal cinsiyet kalıplarının yeniden üretilerek çocuklara aktarıldığı görülmektedir. Cinsiyetçilik ve toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, açık olarak empoze edildiği gibi örtülü bir şekilde de çocuklara iletilmektedir. Yapılan araştırmalarda öykü kitaplarında erkeklerin bağımsızlık ve güç gerektiren ev dışındaki etkinliklerde yer aldığı; kadın ise edilgen konumda ve çoğunlukla ev işleriyle uğraşiyor olarak işlendiği görülmüştür.

2.1.5 Oyuncaklar

Annelerin ve babaların çocuklarının dikkatini farklı alanlara ve nesnelere doğru yönlendirmesi toplumsal cinsiyet sosyalizasyonunda bir farklılaşmaya işaret eder. Örneğin, erkek çocuklarına araba, silah gibi oyuncaklar alınırken, kız çocuklarına daha çok bebek ve ev içi rollere uygun oyuncaklar alınmaktadır.

“Küçük çocukların gördüğü oyuncaklar, resimli kitaplar ve televizyon programları hep erkek ve dişi özellikleri arasındaki farklılıkları vurgulama eğilimindedir. Oyuncakçı dükkanları ve postayla sipariş katalogları ürünlerini genellikle toplumsal cinsiyete göre sınıflandırır. Hatta toplumsal cinsiyet bakımından yansız görünen kimi oyuncaklar bile pratikte böyle değildir. Örneğin, oyuncak yavru kedi ve tavşanlar kızlara önerilirken, aslan ve kaplanların erkekler için daha uygun olduğu düşünülür” (Giddens, 2012: 209).

Bu bağlamda sadece anne ve babalar değil, toplumsal açıdan da çocukların oyuncakları konusunda önemli bir dikkat söz konusudur. Bir erkek çocuğunun bebekle oynaması toplum tarafından yadırganmaktadır. Bu gibi tercihlerin çocuğun cinsiyet rollerine yanlış anlamlar yüklediği düşünülür. Bu yüzden çocukların oyun çağındaki oyuncak seçimleri ebeveynlerin büyük çoğunlukla onları yönlendirmesiyle olmaktadır.

3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Eşitlik kavramı, her bireyin sosyal işlevselliğini maksimum düzeye ulaştırmasını mümkün kılacak haklara sahip olmasını gerektiğini ifade eder. Toplumsal cinsiyet eşitliği, toplumda dezavantajlı konumda bulunan cinsiyetlerin toplumsal hizmet ve kaynaklardan yararlanma hakkını ifade eder (Baydur-Uçan, 2016:140). Bireylerin toplum içinde çeşitli istekleri, ihtiyaçları, amaç ve beklentileri vardır. Bunların karşılanmasında hiçbir ayırım yapılmaması gerekir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, her iki cinsiyetin de tüm kamusal alan ve özel yaşam alanlarında eşit yetkiye sahip olması, bu alanlara eşit katılımı ve bu alanlarda eşit seviyelerde

görünür olması anlamına gelir. Yasalar önünde kadınla erkeğe eşit davranılması; aile ve toplum içinde kadın ve erkeğin kaynaklardan, fırsatlardan ve hizmetlerden eşit biçimde yararlanmaları olarak da ifade edilmektedir. Ancak burada eşitlikten kastedilen kadın ve erkeğin aynılaştırılması değil, kadınların ve erkeklerin toplumda var olan hak, sorumluluk ve fırsatlardan onların kadın veya erkek olarak dünyaya gelmelerine bakılmaksızın yararlanmalarıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği sadece kadın ve kız çocuklarıyla ilgili bir konu değil, erkek ve erkek çocuklarını da kapsayan bir konudur.

Toplumsal cinsiyet eşitliği planlama, karar alma ve uygulama süreçlerinde hem kadınların hem de erkeklerin farklı rollerin sorumluluklarının bulunmasından kaynaklanan değişik algı, çıkar, ihtiyaç ve önceliklerine eşit değer verilmesi anlamına gelir. Toplumsal cinsiyet konusundaki algı ve tutumlar eşitliğin oluşmasında oldukça önemlidir. Örneğin, kadınların toplum tarafından güçsüz ve ikincil planda tutulması, onların kamusal alanda başarılı olamayacakları konusundaki algılar ve bu algılar doğrultusunda kadınların özel alana yani geri plana itilmesi, onlara ev işlerinin uygun görülmesi toplumsal eşitliği bozan bir durumdur. Toplumsal cinsiyet eşitliği sabit bir olgudan ziyade bir süreçtir. Bu süreç, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin daha eşitlikçi, daha adil, daha demokratik, baskıdan ve ataerkillikten uzak olacak şekilde değiştirilmesini amaçlar. Cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerin topluma uyum sağlaması bakımından önemlidir. Ayrıca kadınlarla birlikte erkeklerin de dönüşümüne atıfta bulunur ve uzun soluklu bir dönüşüme vurgu yapar. Öyleyse toplumsal cinsiyet eşitliği; siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerinin kadınlara tanınmasını içerir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini anlayabilmek için geçmişten günümüze toplumsal kurumlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nasıl yer aldığını, bu eşitsizliği ortadan kaldırmak için nasıl çalışmalar yapıldığını, eşitsizliğin mevcut durumu incelemek gerekmektedir.

4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği/Ayrımcılığı

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıktığı çeşitli alanlar vardır. Bunlar arasında; aile, eğitim durumu, iş hayatı, gelir durumu, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve siyasal katılım bulunur.

Bireyin kendini anlamlandırma ve tanıma sürecini etkileyen normlar her türlü farklılığa zemin hazırlayarak bireyin ruhsal büyüme sürecinde belirleyici rol üstlenir. Örneğin, çocuk yaşta edinilmeye başlanan toplumsal cinsiyet rolleri bireyin tutumlarını, tavırlarını ve davranışlarını şekillendirir. Toplumsal cinsiyet kavramı erkeklerin ve kadınların kültürel, ekonomik, politik, toplumsal yönlerden birbirlerinden farklı olduğu düşüncesine dayanmaktadır. “Peter Glick ve Susan Fiske düşmanca cinsiyet ayrımcılığı ya da iyicil cinsiyet ayrımcılığına dikkat çekerler: Düşmanca cinsiyet ayrımcılığı yapanlar, kadınların erkeklerden aşağı olduğu yönünde stereotip görüşlere sahiptir (örneğin, kadınlar erkekler kadar zeki, güçlü vs. değildir). İyicil cinsiyet ayrımcıları kadınlara yönelik olumlu stereotip görüşlere sahiptir” (Aronson; Wilson; Akert, 2012: 799).

Stereo tipler ise; bireyin kendisinin ve yaşadığı sosyal çevrenin inşa ettiği imgeler ve zihinsel süreçlerdir. İnsanları bir takım türlere tiplere bölmeyi ve onları belirli özelliklerle etiketlemeyi ifade etmektedir. Bu sebeple stereo tipler; basmakalıp fikirler, klişeler, etiketler, şablonlar, algı kalıpları ve tek tipleştirilmelerdir (Yapıcı,2016: 26). Stereo tipler, kültüre bağlı olarak ortaya çıkar.

Cinsiyetlerin kendilerine mahsus belli başlı özellikleri bulunsa da toplumsal cinsiyete bağlı ayrımcılık bireyin doğal ve değişmez biyolojik varlığından ziyade cinsiyet rolleri kültürel özelliklere çağın gerekliliklerine göre değişir. Özellikle de kültürel farklılıklar bireylerin cinsiyet rollerini belirleyen etkenlerdir. Günlük hayatın içinde erkeğin ve kadının rolleri, modelleri değişiklik gösterebildiği gibi insanların toplumsal beklentilere kayıtsız kalmaları oldukça güçtür. Toplumsal birer varlık olan kadınlar ve erkekler dünyaya geldikleri andan itibaren kendilerinden beklenen çoğu kez toplum tarafından gerçek doğru olarak kabul edilen değişik bazı rollere ve işlevlere bürünürler. Günlük hayatın sosyokültürel yapısında vazgeçilmez unsurlarından biri olan toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimler kadın ve erkek ayrımcılığına da zemin hazırlar. “Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, güç statü haklar ve fırsatlar açısından kadınlar ve erkekler, kız çocukları ve erkek çocukları arasındaki bir eşitsizlik ve dengesizlik durumu olarak tanımlanmaktadır” (Uluocak vd., 2014: 8).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam tersi olarak ifade edilir. Yani kadınların ve erkeklerin toplumda var olan hak, sorumluluk ve fırsatlardan eşit yararlanamama durumudur. “Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınlar ve erkekler arasında farklı bağlamlarda ortaya çıkan konum, iktidar ve saygınlık farklılıklarına işaret eder.” (Giddens, 2012: 526) Biyolojik olarak kız ya da erkek olarak doğan bireyler zaman içerisinde kültürün de etkisiyle toplumsal yaşama katılma düzeyi açısından farklılıklar göstermektedirler. Toplumun kız ve erkek çocuklarına yüklediği statü, rol ve cinsiyet kalıp yargıları onların toplumsal hayatta farklı konum ve işlevlerde yer almalarına sebep olmaktadır. “Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sosyalleşme sürecinde erkeklere ve kadınlara farklı roller yüklenmesiyle ortaya çıkar. Bu bakımdan toplumsal cinsiyet kavramı kültüre bağlı olarak belirlenir” (Giddens, 2012: 506).

Örneğin Türkiye’de mühendislik mesleği erkeklerin yapabileceği bir meslek olarak görülmektedir. Kadınların bu mesleği yapamayacağı konusunda bir önyargı oluşmuştur. Ancak kadınların erkeklerden biyolojik farklılıklar dışında hiçbir ayrımı bulunmamakta, kadınlar da erkekler kadar bu mesleği iyi yapabilmektedirler. İşte bu noktada toplumun kadını aşağı, güçsüz olarak görmesi, onu bir ayrımcılığa tabi tutması kadının ikincil planda kalmasına sebep olmaktadır.

Buna paralel olarak; “saçı uzun akli kısa”, “kadınla gitme yola başına getirir bela”, “erkek ol”, “erkek gibi davran”, “erkek milleti değil mi?” dile getirilen cinsiyete dair ayrımcılığı ima eden kalıp yargılar bulunmaktadır (Yapıcı, 2016: 28).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı pek çok toplumda daha çok kadınlara yöneliktir. Örneğin sosyal farklılaşmaya temel oluşturan toplumsal rollerin içinde genellikle kadınlara

olması gerekenden daha az işlev yüklenmiştir. Bu konumlandırma bile kadınların çoğu kez ikinci sınıf vatandaş muamelesi gördüklerini, eşitsizlikleri, şiddet eğilimini göstermektedir. Özellikle de çocukluk yıllarından itibaren kız ve erkek çocuklarına yüklenen farklı misyonlar buna örnek gösterilebilir. Kadınların ve erkeklerin davranışlarındaki, tutumlarındaki farklılıklar zamanla eşitsizliğin ve ayrımcılığın meşrulaştırılmasında cinsiyet farklılıkları önem kazanmaya başlamıştır. Hiç şüphesiz ki hangi çağda olunursa olunsun değişik eğilimleri nedeniyle kadınlarla erkekler arasındaki farklılıklar onları farklı iki cins olarak değerlendirme gerekliliğini ortaya koyar. Özellikle de toplumsal cinsiyet bağlamında dünyanın pek çok yerinde kadınların erkeklere göre daha fazla şiddet olaylarına maruz kaldığını ifade edebiliriz. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'nin varlığı ise kadınların ihtiyaçlarını görmezden gelen ayrımcılığın en belirgin göstergesidir. Örneğin bir kurumda ya da kuruluşta yapılan iş başvurusunda sadece askerliğini yapmış olmak şartı aranıyorsa bu durum kadın erkek arasındaki ayrımcılığı ortaya koymaktadır. Özellikle de Türkiye'de çocuklara bakmanın da kadınların asli görevi olarak kabul edilmesi kültürel normlara göre farklılık gösteren kadın erkek eşitsizliğine bir örnektir. Sınıflaşmanın, kategorileştirmenin arttığı modern toplum öncesinde genellikle iki cinsiyetin beğenilerinin ve uğraşlarının farklılık gösterdiğine dair görüşler oldukça yaygındır. Cinsiyete bağlı iş bölümünün arttığı bu rollerde ise 1960'lardan sonra kadın, erkek arasındaki çatışmanın artmasına zemin hazırlamış ve bireysel ayrımcılığa işaret etmektedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki eğitim, gelir, istihdam, siyasal katılım, şiddet unsuru toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortaya koymaktadır. Örneğin geçmişten günümüze toplumsal normlar sebebiyle kadınlar mirastan yoksun bırakma gibi tercihlerde hep ikinci planda kalmıştır. Bu sebeple son yıllarda kadın örgütlenmeleri artmıştır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin dışına çıkamayan çoğu kadın düşüncelerini serbest bir şekilde ifade edemeyen, pasif, kendinden önce başkalarını düşünen kadınlar oldukça fazladır. Özellikle de Türkiye gibi erkek egemen toplumlarda kendi benliklerini özgürce ortaya koyamayan kadınlar hayatın hemen her alanında ikinci planda kalmışlardır. Bu sebeple ataerkil toplumlarda kadınların toplumsal cinsiyet rollerini genellikle erkeklerin gölgesinde tamamlamaktadırlar. Ataerkil toplumlarda kadın hiçbir zaman erkekle aynı hakları paylaşmamıştır. Erkekler her zaman egemen bir konumda tutulmuş kadınlar ise ikincil statüye yerleştirilmiştir. Erkeklerin kültürü, gücü ve kamusal alanı temsil ettiği; kadınlar ise bedeni, zayıflığı ve özel alanı temsil ettiği düşünülmektedir.

“Önyargı, belli bir gruba ya da kişilere karşı geliştirilen olumsuz düşüncelerdir. Ayrımcılık ise önyargıların ve kalıp yargıların davranışlara dökülmüş halidir. Cinsiyetle ilgili gelişen birçok önyargı bulunmaktadır ve bunlar oldukça güçlü davranışsal kalıplar olarak ortaya çıkabilmektedir. Çocuk yaşta öğrenilen cinsiyet kalıp yargılar, kadın ve erkeğe karşı oluşturulan önyargıların bir kısmını meydana getirmektedir. Önyargı açık ya da gizli olmak üzere iki grupta tanımlanmaktadır. Önyargının gizli halleri kadınlara yönelik olabilir. Ataerkil bir toplumda yaşadığımız için birçok erkeğin kadınlara yönelik duyguları ikirciklidir” (Aronson, Wilson, Akert, 2012: 799)

Ayrıca bazı toplumlarda LGBT'lilerin görmezden gelinmesi temel insan hakları ihlali yol açar. Cinsel yönelim ayrımcılığı erkeklerin ve kadınların farklı davranış biçimleri sergilemelerine neden olurken, kadına yönelik ekonomik, fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet bu duruma örnek gösterilebilir. Yaşamın içinde rollerin belirlenmesine büyük etkisi bulunan cinsiyete dayalı ayrımcılığın bireysel özgürlükleri sınırladığını düşünmek mümkündür. Kadınlar, tarihsel süreç içerisinde çeşitli cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsizliklerle karşı karşıya gelmişlerdir. Erkeklerden daha düşük statüde görülmüşler ve erkeklerle göre daha az hak ve fırsatlardan yararlanmışlardır. Birçok ülkede eşitliğe yönelik gelişmeler kaydedilmesine karşın, kadınlar hala ayrımcılığa maruz kalabilmekte, cinsel istismar ve aile içi şiddetin mağduru konumuna düşebilmektedirler. Günlük hayatın içinde hemen her alanda eşitsizliğin var olması toplumsal cinsiyet sorunlarına ve cinsiyet eşitliğine vurgu yapılmaktadır. Postmodernizmin etkisiyle toplumsal cinsiyet eşitliği 1980'lerden itibaren tüm dünyada aktif bir şekilde devletlerin de politikaları arasına girmiştir. Özellikle de kadınların siyasal temsilini artırmak hususunda çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Hukuksal eşitlik anlayışı da buna katkı sağlayacaktır.

4.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Ortaya Çıktığı Alanlar

4.1.1 Aile

Cinsiyete dayalı ayrımcılık toplumun en küçük yapısı olan ailede başlamaktadır. Kültürel değerlerle de kız ve erkek çocuklar farklı alanlara ve nesnelere yönlendirilmektedir. Bunun sonucunda ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğine onay veren kadınlarla erkekler yetiştirilmektedir. Toplumun kadına yüklediği rol ve beklentiler, eğitim, evlilik, çalışma gibi yaşamını etkileyecek konularda bağımsız karar vermelerini ve kararlarını uygulamalarını büyük ölçüde engeller. Toplumsal cinsiyet kadını kültürel yönden daha az değerli görmektedir. Kız ve erkek çocukları biyolojik farklılıklarla edindikleri cinsiyeti, doğdukları andan itibaren etkileşim ve iletişim içinde olduğu aile kurumu içerisinde toplumun sahip olduğu cinsiyete yüklediği cinsiyet davranış kalıplarını öğrenir. Anne-baba çocuklarını toplumda var olan genel cinsiyet rolleri algısına göre yetiştirir. Örneğin, erkek çocuk arabayla oynar, kız çocuk ise bebekle oynar. Yahut kız çocuk annesine yardım eder, ev işlerini öğrenir, erkek çocuk ise babasına yardım eder, ev dışı ve güç gerektiren işlerde yer alır. Kız ve erkek çocuklarının arasında giyim, özgürlük gibi konular açısından da ayrım söz konusudur. Şöyle ki erkek çocuğun bir sevgilisi olduğunda aile bireyleri tarafından "aslan oğlum" gibi cümlelerle takdir görürken söz konusu kız olduğunda bu durum farklılaşmaktadır. Aile bireyleri tarafından "insanlar ne der" düşüncesi çerçevesinde kız çocuğu ayıplanmaktadır. Özellikle ataerkil toplumlarda bu durum daha da fazladır. Kız çocuğunun okula gönderilmemesi veya erken yaşta evlendirilmesi gibi etkenlere bağlı olarak kadının kamusal alan içerisinde hem statü hem de iş bölümü açısından ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Neticede aile içindeki cinsiyet ayrımcılığı bireyi tüm yaşamını etkilemektedir.

4.1.2. Eğitim

Cinsiyet ayrımcılığının en sık görüldüğü alanlardan biri de eğitimidir. Kağıtçıbaşı'nın da ifade ettiği gibi "Eğitim, toplumsal/ekonomik gelişmenin lokomotifidir." (Kağıtçıbaşı, 2014: 19). İyi yetişmiş bir genç nesil ekonomik gelişmenin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Geçmişten günümüze kız çocuklarının okutulması hep bir sorun olmuştur. Toplum kadını eve kapatmıştır ve kadınlar eğitim olanaklarından yoksun bırakılmıştır. Eğitim ekonomik ve sosyal kalkınma açısından oldukça önemli bir olgudur. Eğitim alanında cinsiyet eşitliğinin sağlanması hem ekonomik hem de sosyal kalkınmanın artmasına sebep olmaktadır. Cinsiyet temelli ayırım eğitimin önündeki en büyük engellerden biridir. Geçmişte geleneksel sosyal yargılar doğrultusunda erkek çocukların okutulup bir iş sahibi olmaları, kız çocuklarının ise evde kalıp ev işlerini öğrendikleri bir eğitim algısı yer almaktadır. Kültürel değişmelerle ve ayrımcılığa yönelik yapılan yasalarla birlikte günümüzde eğitim sisteminin önünde kız ve erkek çocuk ayrımcılığını doğrudan destekleyen yargılar büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Ancak alınan eğitimin cinsiyetlere göre dağılımı dünya geneline bakıldığında hâlâ kız ve erkek çocuklarının okullaşma düzeyleri arasında farklar bulunmaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadınların eğitim hakkı kısıtlanmaktadır. Bu kısıtlamalara yönelik birçok program, politika ve yasa çıkarılmasına rağmen toplumun geleneksel yargı kalıplarının değiştirilmesi pek de kolay olmamaktadır. Hatta bazı kadınlar bu durumu içselleştirmiş bile olabilir. Türkiye'de eğitimdeki eşitsizliğin iki temel sebebi bulunmaktadır. Bunlar, hizmetin ulaşılabılır olmaması ve erkek egemen toplumsal yapıdır. Ülkemizde batıdan doğuya doğru gidildikçe kadınların eğitim oranlarında düşüş görülmektedir. Türkiye'de eğitim alanındaki cinsiyet farkları dünyadaki oranlara göre oldukça yüksektir. Bu farkın sebebi eskilere dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda kadınların okuryazarlığı yok denecek kadar az durumdaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın eğitimi hareketini yayma girişimi ve Latin alfabesinin kabulüyle birlikte kadın okuryazarlık oranında bir nebze de olsa artış gözlemlenmiştir. 1950'li yıllara gelindiğinde kadın eğitimi bakımından en önemli gelişme, kız çocuklarının İmam Hatip okullarına yönlendirilmesidir. Bu politika kız çocuklarının okullaşma oranının artmasında oldukça etkili olmuştur. Okullaşma oranlarına bakıldığında; "1997'den itibaren sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesiyle birlikte kız çocukların eğitiminde önemli kazanımlar elde edilmiştir" (Kağıtçıbaşı, 2014: 16). Günümüzde kız ve erkek çocuklarının eğitim düzeyi konusunda ilerleme kaydedilse de hâlâ tam bir eşitlik söz konusu değildir.

4.1.3 Ekonomi (Çalışma Hayatı)

Erkek ve kadın arasındaki eğitim eşitsizliği ekonomik alanda da kendini göstermektedir. Kadınların erkeklere oranla daha az ya da hiç okutulmamaları onları ekonomik yapı ve çalışma hayatı içerisinde geri plana itmektedir. Cinsiyete dayalı ayrımcılık sebebiyle kadınların birçoğu işgücü piyasasının dışında kalmaktadır. İşgücü piyasasına katılanlar ise belirli meslek gruplarında ya da alt kademelerde yer almaktadır. Toplum kadın ve erkeğe

yönelik belli meslek grupları oluşturmuştur. Örneğin, kadınlar için öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekler uygun görülürken; erkekler için mühendislik, şoförlük gibi meslekler uygun görülmektedir. Kadınların eğitiminin engellenmesi onların istihdam alanlarında var olmalarını da büyük oranda etkilemektedir. Kırsal alanlarda daha çok tarımsal işgücünde çalışan kadınlar kentleşmenin ve kırsal alandan kente göç hareketleriyle birlikte çalışma hayatındaki istihdamlarında düşüşler meydana gelmiştir. Bunun asıl sebebi, kadının düşük eğitim seviyesidir. Kadınların annelik, eş gibi rolleri onların çalışma hayatını kesintiye uğratmaktadır. “Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kamusal ve özel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu bakımdan cinsiyet eşitsizliği, kamusal alandaki işbölümünde, aynı işi gerçekleştiren kadınlar ve erkekler arasında, kamusal alanı kullanma ayrıcalıklarında, gündelik olarak deneyimlenen ve tekrar üretilen bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır” (Uluocak vd., 2014: 42-43). Kadının çalışma hayatına girmesi, sanayi devrimiyle birlikte teknolojik ve toplumsal gelişmenin yaşanması sonucu ortaya çıkmıştır. Ataerkil yapı içerisinde kadının görevi kocasına hizmet etmek, çocuklarına bakmak ve ev işleriyle uğraşmaktadır. Kadın bu görevlerinden dolayı herhangi bir ücret almaz. Bu durum kadının aile ortamında da iş bölümü, ekonomik özgürlük gibi konularda eşitsizliğe maruz kaldığını göstermektedir. Kadın sadece ev ortamında değil ekonomik sistem içerisinde de ikincil konuma itilmektedir. Örneğin, aynı işte çalışan kadın ve erkeğe aynı ücretin verilmemesi, kadınla erkeğin aynı işleri yapmasına karşın kadının daha az değerli olarak görülmesi emeğinin de sömürülmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple erkeğe göre daha az ücretle çalıştırılmaktadır.

Günümüzde hâlâ birçok kadın cam tavan denen engellerle karşılaşmaktadır. Yani kadınların çalışma hayatında ulaştıkları başarıları daha ileri götürebilmeleri/yükselebilmeleri konusunda kendilerine engel olan faktörler cam tavan olarak nitelendirilmektedir.

4.1.4. Siyaset

Siyasal hayata katılım hakkı, demokratik toplumların temelinde var olan olgulardan biridir. Siyaset, toplumu yönetmek amacıyla iktidardan pay alma durumudur. Demokratik toplumlarda kadınların ve erkeklerin siyasal yaşama eşit olarak katılmaları temel alınmaktadır. Ancak uygulama noktasında bu pek de mümkün değildir. Toplumlar arasında siyasi gruplaşma her zaman var olan bir olgudur. Ancak iktidarı elinde bulunduranlar kadın erkek arasındaki ayrımcılık konusunda ortak bir fikre sahip değildir. Bu konu hep geri plana atılmıştır. Kadınlar duygusal olarak nitelendirildikleri için siyasette başarılı olamayacakları konusunda bir algı da söz konusudur. Kadınların siyasetteki temsili, her ülkede farklı olmakla beraber, çok düşük orandadır. Kadınların siyasete katılımlarının düşük olmasının sebepleri arasında sosyoekonomik, siyasal ve kültürel birçok etken yer alır. Sosyo-ekonomik engeller, kadınların okuryazarlık oranlarının dolayısıyla eğitimlerinin düşük olmasından kaynaklanır. Siyasal engeller, toplumdaki kurallar... büyük ölçüde erkekler tarafından belirlemektedir. Bu doğrultuda kadınların siyasette tutunmaları zorlaşmaktadır. Örneğin, Kadın adaylara, erkek adaylara oranla daha sınırlı bütçe ayrılması bu

duruma bir örnektir. Böylelikle kadının siyasal yaşamda tutunması zorlaşmaktadır. Son olarak kültürel engeller ise, geleneksel sosyal roller ve algılar kadını özel alana itmektedir. Kadının kamusal alanda varlığına ise toplum tarafından pek sıcak bakılmamaktadır. Bu durum kadında öz güven eksikliğine ve siyasetin ona uygun olmadığı yönündeki önyargıların oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Neticede Türkiye’de kadınlar siyasal haklarını Cumhuriyet dönemiyle birlikte kazanmışlardır. Kadınlara verilen seçme seçilme hakkı, onların oy kullanma eşitliğinden daha ileri götürmemiştir. Günümüzde kadınlar siyasal yaşamda yer alsın da bu oran oldukça düşüktür. Kadınların kamusal ve siyasal alanda temsili konusunda büyük eksiklikler söz konusudur.

4.1.5. Sosyal Yaşam

Sosyal yaşamda cinsiyete dayalı ayrımcılıklar söz konusudur. Bu ayrımcılıklar, özgülük, giyim, rol ve beklentiler olarak karşımıza çıkar. Toplumsal cinsiyetle ilgili sorunlar tümüyle ve etkili biçimde ele alınmadığında sürekliliğini korumakta ve pek çok durumda da var olan toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin artmasına yol açmaktadır. Bu sebeple tüm farkındalıkların gözetildiği, eşitliğin sağlandığı, ötekileştirmekten kaçınılan bir dünya tasarlanmalıdır.

Sonuç

Tarihsel süreç boyunca tüm toplumlar cinsiyet kavramıyla kişileri cinsel organlarına bakarak kadın ya da erkek olarak sınıflandırmışlardır. Bunun yanı sıra cinsiyet kavramının kültürel yönünü oluşturan, toplumların kalıp yargılarına, zamana ve mekâna göre değişkenlik gösteren toplumsal cinsiyet olgusu ise toplumun kadın ve erkek için uygun gördüğü doğal olmayan değer kalıplarını içerir. Doğuştan gelen ve biyolojik farklılıklara dayanan cinsiyet, zamanla toplumda var olan kültüre bağlı olarak yorumlanır ve toplumun kadınlarla erkeklerden beklentileri bu doğrultuda şekillenir. Öte yandan kadın ve erkeğe yönelik beklentiler her toplumda farklılıklar gösterir.

Her toplum, zaman içerisinde erkek ve kadını farklı nitelikleri, davranış modelleri, rolleri, sorumlulukları, hakları, beklentileri olan bir eril ve dişile çevirir. Toplumsal cinsiyet kimlikleri psikolojik, sosyolojik, tarihsel ve kültürel süreçler içerisinde ortaya çıkar.

Toplumlar kadın ve erkek cinsiyetine yönelik birtakım sınırlar çizmiştir. Cinsiyetle ilgili olarak farklı roller, beklentiler, hak ve sorumluluklar belirlenir. Kadınlardan ev işleri, kocasına, ailesine bağlı olması, namusuna söz gelmeyecek şekilde davranmaları beklenirken, erkeklerden ise ailesinin ihtiyaçlarını karşılaması, koruyup kollaması, ev dışı işlerde yer alması beklenir. Kadınlar genellikle özel yaşam alanlarına doğru itilirken, erkekler kamusal alana doğru yönlendirilmişlerdir. Bu ayrım kadın ve erkek arasında cinsiyet eşitsizliğine yol açmış ve kadının giderek daha da geri plana, ikincil konuma itilmesine sebep olmuştur. Özellikle erkek egemenliğine dayalı ataerkil yapılarda bu ayrım

daha belirgindir. Ataerkil toplumlarda erkek güçlü, yöneten ve üstün bir konuma sahipken, kadınlar zayıf, korunmaya muhtaç duruma konumlandırılmışlardır.

Daha çok kadınlara yönelik yapılan ayrımcılıklar toplumun her alanında kendini göstermektedir. Eğitim, Sosyal yaşam, çalışma hayatı hatta ev içerisindeki iş bölümünde bile etkilidir. Geçmişten günümüze kız çocuklarının eğitimi konusunda hep sorun yaşanmaktadır. Kız çocuklarının ev işlerine yönlendirildikleri için ve eğitimleri yeterli sağlanmadığı için yaşamlarının ilerleyen süreçlerinde birçok sorunla karşılaşır. Yeterli eğitimi alamayan kadınlar çalışma hayatında kendilerine bir istihdam alanı bulmakta zorlanırlar ve daha çok alt kademelerde çalışırlar. Aynı zamanda kendilerini ve cinsiyetlerini temsil etme konusunda sıkıntı yaşarlar. Sosyal yaşama bakıldığında erkeklerin bu alanda da üstünlüğü gözle görülür oranda fazladır.

Toplumsal cinsiyete yönelik kalıp yargılar çocukluk çağında şekillenir ve bireylerin cinsiyet algılarını oluşturur. Anne ve babalar toplumun değer yargıları doğrultusunda çocuklarını yetiştirirler ve çocuklar kendi cinsiyetlerine ait kimliklerini, davranışları ve rolleri öğrenirler ve benimserler. Annenin ikinci plana atıldığı ve şiddete maruz kaldığı ailelerde büyüyen erkek çocukların kendi cinsiyetlerini kadınlardan daha üstün görmeleri, onlara karşı şiddet eğilimi göstermeleri, onları aşağı konumda görmeleri kaçınılmazdır. Ayrıca kitle iletişim araçlarında da toplumsal cinsiyet ayrımcılığı kendini göstermektedir.

Bu makalede, kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları kapsamında birbirlerini algıladıkları ve cinsiyet kimliklerini oluşturdukları, kadın ve erkek arasında biyolojik farklılıklardan başka bir farklılığın olmadığı ancak toplumların kültürleri ve kalıp yargıları doğrultusunda cinsiyetlere yönelik birtakım ayrımlar olduğu ve bu ayrımlara bağlı olarak erkek egemenliğinin hüküm sürdüğü kadınların ikincil plana atıldığı toplum yapılarının ortaya çıktığı, kadının birçok alanda kendini temsil edemediği, ayrımcılığa bağlı olarak şiddete maruz kaldığı sonuçlarına varılmıştır. Bu noktada;

- Bireylerin cinsiyet ayrımcılığına yönelik yetiştirilmeleri yerine yetenek ve ilgi alanları doğrultusunda yetiştirilmelerini sağlamak.
- Kadınları sadece özel alana ait ve cinsel obje olarak değil, onların da kendine özgü özellikleri olan bireyler olarak görülmelerini sağlamak.
- Cinsiyet ayrımcılığını engellemeye yönelik var olan yasaların uygulanması yönünde çalışır ya da kaynakları harekete geçirerek bu yönde toplumsal duyarlılığı artırarak bireylerin aktif katılımıyla birlikte yeni yasalar ya da politikalar uygulanması yönünde çalışmak.
- Cinsiyetine dayalı olarak şiddete maruz kalan kadınların korunması yönünde uygulamalar yapmak. Örneğin, Şiddete maruz kalan kadınların barınmalarına yönelik kadın sığınma evlerinin açılması.
- Ataerkil yapının toplumsal cinsiyete yönelik oluşturduğu olumsuz kalıp yargıların değişmesi yönünde uygulamalar yapmak. Aile içerisinde sorumlulukları paylaşmak.

- Kadınların da erkekler gibi kamusal alanda, eğitim alanında aktif rol almaları yönünde uygulamalar yapmak. Örneğin, Kadınların eğitimi için açılan halk eğitim kursları.
- Çocukların aile içerisinde herhangi bir ayrımcılığa tabi tutulmadan, kız ve erkek ayrımı yapılmadan yetiştirilmesini sağlamak.
- Toplumda var olan sosyal adaletsizliklere, ayrımcılıklara ve fırsat eşitsizliklerine yönelik toplumsal farkındalık yaratarak değişim sağlama amaçlı çalışmalar yapmak toplumsal cinsiyet alanında yaşanan problemlere yönelik çözüm önerileri olabilir.

Kaynakça

- Adler, A., (2013). *İnsan tabiatını tanıma*. Yörükân, A., (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aranson E. ve Wilson T., Akert R., (2012). *Sosyal psikoloji*. Gündüz, O. (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Baydur, H. ve Uçan, G., (2016). *Sosyal politikanın cinsiyet halleri. Türkiye’de toplumsal cinsiyetin değerlendirilmesi*. Şaşman Kaylı, D., Şahin, F. (Der.), Ankara: Nika Yayınları.
- Berktaş, F., (2014). *Türkiye’de toplumsal cinsiyet çalışmaları*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bhasin, K., (2003). *Toplumsal cinsiyet ‘bize yüklenen rolleri’*. Ay, K., (Çev.), Liseli Kılıvcım Eğitim Broşürleri.
- Bozkurt, V., (2013). *Değişen dünyada sosyoloji*. (9. Baskı), Bursa: Ekin Yayınevi.
- Butler, J., (2016). *Cinsiyet belası feminizm ve kimliğin alt üst edilmesi*. Ertür, B. (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Cornell, R.W., (1987). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. Soydemir, C. (Çev), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cüceloğlu, D., (2014). *İnsan ve davranış*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Doğramacı, E., (1997). *Türkiye’de kadının dünü ve bugünü*. (3.Baskı), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Görgün Baran, A., (2012). *Davranış bilimleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Giddens, A., (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç., (2014). *Türkiye’de toplumsal cinsiyet çalışmaları*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Lott, B., Mauson, D., (2002). *Gender development: social learning, encyclopedia of women and gender sex similarities and differences and the impact of society on gender*, Worell, J. (Editor in chief), USA: Academic Press.

- S. Segal, E., (2003). *Encyclopedia of sex and gender men and women in the world's cultures*, "Cultural constructions of gender", (Edited by Carol R.Ember, Melvin Ember), I: Topics and Cultures A–K, Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Tobach, E., (2002). *Development of sex and gender*, Encyclopedia of Women and Gender Sex Similarities and Differences and The Impact of Society on Gender, (Editor in chief: Judith Worell), Academic Press, USA, p.315-330.
- Uluocak, Ş., Gökulu G., Bilir, O., E. Karacık, N., Özbay, D., (2014). *Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet*. Ankara: Paradigma Akademi Yayınları.
- Yapıcı, A., (2016). *Toplumsal cinsiyet din ve kadın*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Y. Dökmen, Z., (2015). *Toplumsal cinsiyet 'sosyal psikolojik açıklamalar'*. İstanbul: Remzi Kitabevi.